

antequam aliquid crearet, et consequenter etiam ante Angelos: nam illi etiam sunt aliquid factum. Nec refert, quod Septuaginta loco illorum verborum transtulerint, *ad opera sua* (qua lectione multi ex antiquis Patribus utuntur,) tum quia vulgata lectio sustinenda est, et ad probationem catholicam sufficit. Tum etiam quia illa lectio *possedit me ad opera sua*, per aliam declaratur. Possidebat enim Deus sapientiam suam ad opera, etiam quando nihil extra operabatur, sicut dicitur quis habere scientiam ad docendum etiam quando non docet. Tum præterea, quia Ecclesia catholica sententiam illam sub illis verbis publice decantat, et recipit, veramque sententiam continere credit. Tum denique quod similia fere sunt verba ejusdem sapientiæ Ecclesiast. 24: *Ego ex ore Altissimi prodici primogenita ante omnem creaturam*. Nam perinde dictum est, *ante omnem creaturam*, ac, *antequam quidquam faceret*. Præcessit ergo Deus, suaque sapientia ex æternitate omnem creaturam, ac subinde etiam Angelos: non sunt ergo æterni.

6. Et ideo Paulus ad Heb. 13, singulariter de Christo dixit: *Heri, et hodie ipse est in secula*, tanquam illi sit proprium semper esse, quod Angelis non convenit, ut Ambrosius, lib. 5, de Fide, ponderavit. Quocirca cum Christus Joan. 17, dicit, se habuisse claritatem apud Patrem *priusquam mundus fieret*, et cum Paulus ad Ephes. 1, dicit: *Elegit nos in ipso ante mundi constitutionem*, nomine mundi Angeli comprehenduntur: nam ad universi constitutionem, et complementum pertinent. Propter quod in Concilio Lateranense sub Innocentio III, capite *Firmiter*, dicitur, quod unus solus verus Deus est æternus, Pater, scilicet, Filius, et Spiritus sanctus, qui coæterni sunt, vel, *non tres æterni, sed unus æternus*, sicut in symbolo Athanasius dixit. Nec potest exponi, quod solus sit æternus propria æternitate independente ab omni causa, sed absolute quod solus perpetuo extiterit. Nam inde subinfert, hunc Deum æternum *sua omnipotenti virtute in principio temporis utraque de nihilo condidisse creaturam*: unde assertio posita tanquam de fide certa tenenda est.

7. *Probatur secundo priori et ex congruentiis*. — Ratio vero a priori est libera voluntas Dei nobis sufficienter revelata. Congruentia vero reddi potest, vel quia, ut Dei excellentia, et eminentia super omnem creaturam, et quam libere se ad extra communicet, evidentius manifestaretur, conveniens fuit etiam Angelorum productionem non esse æternam, sed

hunc infinitatis modum productionibus ad intra reservari. Vel secundo, quia omnis creatura, etiam Angelica, mutabilis est secundum operationem, et ideo productio æterna non est naturæ ipsius satis consentanea. Nam res ab æterno producta in ea dispositione, in qua producitur, per infinitam quamdam durationem necessario est per mansura, ut in Physica, et Metaphysica ostenditur. Quoniam quidquid ab æterno fit, per æternitatem aliquam, atque adeo per infinitam aliquam durationem permanere necesse est, sive illud, quod producitur, per se primo producat, sicut substantia, sive cum illa simul in ipsa æternitate producat, quia si aliquid tale tantum per finitam durationem permaneret, eo ipso haberet suæ durationis initium, ac proinde æternum non esset. Sicut etiam e contrario, si aliquis Angelus crearetur ab æterno sine gratia, necessario sine illa maneret per infinitam durationem, et solum in initio alicujus temporis, vel creatæ durationis non posset illam recipere. Si ergo Angelus ab æterno crearetur, actum simul eliciens, in illo per infinitam durationem, necessario permaneret: vel si absque actu crearetur, per æternitatem sine actu maneret. Hic autem modus immobilitatis est præter naturam Angeli, et ideo creati sine initio, et novitate essendi, non est consentaneum naturæ creatæ etiam angelicæ, etiam si de potentia absoluta fieri non repugnet.

8. *Objectio*.—Contra hanc autem veritatem solum video posse objici verba Basilii, hom. 1, Exaem., circa illa verba: *In principio creavit*, etc., dicentis, credi posse aliquid ante hujus mundi constitutionem fuisse, quod explicans, subdit: *Erat sane status quidam mundi generatione superior abstractis illis a concretione materiæ potentiis mundo præstantioribus pro decoro accommodatus: temporis etiam conditione anterior, æternus nimirum, ac perpes*. In quibus verbis hæc sola ultima aliquid obscuritatis habent, nam in prioribus solum dicit Basilii, Angelos, quos potentias a materia abstractas vocat, habuisse statum quemdam superiorem, anteriorem tempore, quem habere potuerunt, etiamsi ab æterno non fuerint: an vero ita fuerint, statim videbimus. Quo vero addit, statum illum fuisse æternum, non de æternitate a parte ante, sed a parte post intelligendum puto. Ponderoque non dixisse tantum fuisse ante tempus, sed dixisse, *antrioriorem temporis conditione fuisse*, quasi diceret, statum spiritualium creaturarum ideo du-

ratione tempus hoc materiale, et corporale præcessisse, quia etiam in conditione naturali illi superior est. Dixerat enim paulo antea: *Quæ ex tempore cæperunt, nec ita esse prorsus eadem, quin aliquando de futura sint, et consummanda*. Nunc vero ait, Angelos non cæpisse ex tempore, utique cœlesti, et corporeo, sed ante illud fuisse, quia non sunt defectibiles, sicut res corporeæ, sed æterni, ac perpetui, quem sensum addendo illam vocem *perpes*, satis explicavit.

CAPUT III.

QUANDO ANGELI CREATI FUERINT.

1. *Certum est mundum corporeum non præcessisse Angelos*.—Hæc quæstio ad præcedentis complementum necessaria est, et ideo visa est huic loco accommodata, quamvis a D. Thoma, in q. 61, versus materiæ finem tractetur. In puncto autem proposito de initio creationis Angelorum unum est indubitatum apud omnes, nimirum, mundum hunc corporeum nunquam nec per momentum sine Angelis fuisse, ac subinde cœlos non fuisse ante Angelos creatos, seu Angelos non fuisse post corpora factos. In hoc enim omnes theologi et Patres allegandi conveniunt, et quæ afferemus, a fortiori id convincunt. Nuncque sufficiunt verba, Job 40, ubi Behemoth, id est, Dæmon, seu Lucifer *initium varium Dei* dicitur, quia vel ipse ante omnes, vel saltem nullus ante ipsum creatus est. Ita enim de initio creationis communiter ille locus intelligitur et optime de temporis, seu durationis initio exponitur a D. Thoma ibi et aliis, vel saltem etiamsi de initio dignitatis intelligatur, ibi consequenter etiam creationis, seu existendi initium includitur. Contra hanc vero assertionem citari possunt Gennadius et Rupertus qui significant, Angelos saltem post aliqua corpora fuisse creatos, sed illorum sententiam in discursu capituli exponam et refutabo. Citatur etiam Acacius apud Lypom., in Catena super Genes., sed locum invenire non potui.

2. *Dubitatur vero an Angeli præcesserint*.—*Prima opinio quam tradiderunt Patres Græci*.—Difficultas ergo est, an fuerint Angeli ante mundum corporeum creati, id est, ante illud momentum de quo dicitur: *In principio creavit Deus cœlum et terram*, vel in eodem puncto. In hoc ergo fuit antiqua opinio, Angelos fuisse ante cœlum et terram creatos. Ita docuerunt ex Græcis Origenes, hom. 4, in Isa., ubi con-

fuse dicit, fuisse quædam ante mundum. Tract. vero 9, in Matt., circa finem, aperte dicit: *Angelos esse antiquiores non solum homine post creato, sed et omni creatura propter eum creata*. Unde quod in Proemio Periar., in fine, dicit, non constare, quando Angeli creati sint, intelligi potest, quia non constat, quando ante mundum facti sint. Apertius hoc docuit Basilii, dicta hom. 1, Exaem, et idem repetit in secunda, a medio, ubi sub conditione loquitur, dicens, quod si Angeli fuerint ante hunc mundum, non fuerint in tenebris, sed in spiritali et divina luce. Et Basilium, illum referendo, secutus est Anastasius Synaitas, l. 1, Exaem, in principio. Eandem sententiam secutus est Nazianzenus, orat. 38, de Nativit., et orat. 42, in Pascha. Et eam magis probat Damasceus, l. 2, de Fide, c. 3, et secutus est Nicetas, in orat. 39, Nazianzenus, § *Quoniam autem*. Eandem docuit Chrysostomus, l. 1, de Provid., prope initium, ait enim Deum sine ullo substantiæ suæ principio fuisse, antequam Angelos conderet, deinde Angelos, aliasque incorporeas substantias, postea vero hominem, totumque hunc mundum creasse. Idemque indicat, hom. 22, in Gen., quatenus non solum ait, peccasse Angelos antequam homo crearetur, sed etiam quod *diabolus et ejus cohors olim a gloria illa exciderant, et ignominiosi facti erant*, per quem loquendi modum magnam antecessorem indicat. Idem tradit Moses, Episcopus Syrus, in Commentariis de Paradiso, p. 2, c. 7, quamvis dicat: *Syros contrarium tenuisse, negando Angelos ante mundum corporeum existisse*.

3. *Qui ex Latinis eandem significant*.—Ex Latinis Patribus significat Clemens papa, l. 8, Const., c. 12, dicens: *Deus, qui ante omnia Cherubim et Seraphim fecisti sæcula et exercitus, virtutesque et potestates, principatus et thronos, Archangelos, et Angelos, et qui fabricatus es post hæc omnia hunc mundum, qui cernitur et omnia, quæ in eo continentur*. Clarius id docuit Ambrosius, lib. 1, Exaem, c. 5, dicens: *Licet Angeli aliquando cæperint, erant tamen jam, quando hic mundus est factus*. Et Propheta in Psalmo ait, ante initium cecinisse Seraphim Sanctus, Sanctus, etc. Et Hilarius, l. 12, de Trinit., post medium, dixit, Angelorum originem terræ creatione antiquiorem inveniri. Idem tenuit Hieronymus, ad Tit. 1, et Cassianus, collat. 8, c. 7, neminem fidelium de hoc dubitare asseverat. Citatur etiam Isidorus, l. 1, de sum. Bono, cap. 10, sed se ipsam in alio sensu exponit, ut infra dicam.

4. *Gennadii absurda existimatio in proposito. — Rejicitur.* — Addi etiam solet a nonnullis Gennadius, l. de Ecclesiast. dogmat. cap. 10, alii vero non recte citari contendunt. Ille tamen, iudicio meo, singularem, et valde absurdam habuit sententiam. Non enim posuit Angelos creatos ante omnia corpora, imo sentit, terram, et aquam tenebris coopertam ante Angelos factam esse, et nihilominus indicat, Angelos per multa sæcula ante lucem corpoream factos esse: ac subinde sentit, inter illud principium, in quo Deus fecit cælum et terram, et punctum, in quo dixit: *Fiat lux*, multa sæcula interposita fuisse. Verba Gennadii sunt: *Et cum adhuc tenebræ ipsam aquam occultarent, et aqua terram absconderet, facti sunt Angeli, et omnes cælestes virtutes.* In quibus verbis satis indicat, factos fuisse Angelos post prædicta corpora, et existentibus tenebris in mundo corporeo, ac subinde ante materialem lucem. Quod autem hæc antecessio fuerit per multa secula, declarat, reddendo rationem creationis Angelorum his verbis: *Ut non esset otiosa Dei bonitas, sed haberet, in quibus per nulla ante spatia bonitatem suam ostenderet.* Quæ ratio frivola esset, vel potius locum non haberet, si lux paulo post tenebras fuisset creata: nam tunc licet non crearentur Angeli, durantibus tenebris, non esset otiosa Dei bonitas per multa spatia. At vero utraque pars hujus sententiæ improbabilis est. Prior quidem, quia nullo fundamento nititur, quia potuit Deus creare Angelos ante lucem, et nihilominus creare simul illos cum mundo tenebris operto: nec est, cur dilata fuerit Angelorum creatio. Verum est, Gennadium non expresse id affirmare, nam posset exponi, factos esse Angelos, cum adhuc tenebræ essent, quia cum illis creati sunt, nam particula *adhuc*, licet minus proprie, hunc sensum permittit. Alia vero pars de duratione tenebrarum per multa sæcula, seu spatia ante creationem lucis, repugnat narrationi Gennadii ut ex professio in sequenti tractatu dicetur, et ideo si Angeli simul cum cælo, et terra creati supponantur, certum est, non potuisse ante lucem per multa spatia temporum existere.

5. *Suadetur ipsa prima opinio ex Scriptura. — Suadetur ratione.* — Dicta vero sententia de Angelorum creatione suaderi solet aliquibus Scripturæ sacræ locis. Primus est Job 38: *Ubi eras, quando ponebam fundamenta terræ?* Et infra: *Cum melaudarent simul astra matutina*, id est, Angeli, de quibus subditur, et *jubilarent omnes filii Dei*, id est, Angeli Dei,

ut alia littera habet. Erant ergo jam Angeli, quando Deus corpora creavit. Secundus est Job 40, ubi de Behemoth dicitur: *Ipse est principium viarum Dei*, id est, creaturarum, ergo Lucifer, qui postea factus est Behemoth peccando, fuit principium creaturarum: ergo ante mundum hunc factus: eademque ratio est cæteris Angelis, nam totus Angelorum exercitus a capite nominatus est. Tertius est ad Tit. 1: *Quam promisit, qui non mentitur Deus, ante tempora sæcularia*, nam aliquem esse oportuit ante omnia tempora, cui Deus promitteret, non potest autem aliquid excogitari præter Angelos. Quarto additur ratio, quia videtur a divina bonitate, et gloria alienum, quod per infinita sæcula sine ulla communicatione ad extra, et sine laudentium creaturarum consortio quasi solitarius existeret.

6. *Vera sententia Angeli creati sunt simul cum mundo corporeo. — Refellitur ratio Theodoretii.* — Nihilominus dicendum est, Angelos non fuisse creatos ante mundum corporeum, sed simul cum ipso. Hanc sententiam theologi communiter amplexi sunt. D. Thomas 1, quæst. 61, art. 2, et ibi Cajetanus, et omnes moderni, reliqui scholastici cum Magistro in 2, d. 2, Alensis, Altissiodorensis et alii, qui de hoc disputarunt. Eandem tradiderunt antiqui Patres, ex Græcis, Epiphani, hæres. 65, ubi ait, clare indicare Scripturam, Angelos non fuisse ante cælum, et terram: *Cum palam* (inquit) *intransmutabile sit verbum hoc, quod ante cælum et terram nihil erat ex creatis.* Consentit Theodoretus, quæst. 3, in Genes. Debili tamen utitur ratione, scilicet, quia Angelus indiget loco, in quo reciperetur; *Quia si non sit* (inquit) *in rerum natura, quod comprehendat, quomodo erit, quod comprehendatur?* Sed nunc de ratione non curamus, nam Angelus per se corporeo loco non indiget, ut est notum. Procopius item, Præfat. in Genes., utramque referens sententiam, hanc præfert, dicitque Moysen nomine cæli comprehendisse Angelos, cum dixit: *In principio creavit Deus cælum et terram*, ubi continens pro contento etiam ponitur.

7. *Qui latini Patres eam docuerint.* — Ex Latinis vero hanc sententiam docuit Augustinus, lib. 11, de Civit., cap. 6, 9 et 33. Dicit tamen in 32, si quis aliter sentiat, non esse cum eo contendendum, dummodo Angelos cœternos Deo esse non dicat. Et idem significat, lib. 22, cont. Faust., cap. 10, et in Imperfecto, super Genes., cap. 3, et l. 2, Genes. ad

litter, cap. 8, et in id Ps. 89: *Priusquam montes fierent, aut formaretur terra*, etc. Unde quod in l. de Deit. et Incarnat., t. 6, num. 4, dicitur, *quando Angeli creati sunt, vel quales, aut quomodo sint, non satis in manifesto distingui*, licet liber non sit Augustini, tamen ab ejus mente non discrepat. Tenuit enim Augustinus istam sententiam ut probabiliorem, non ut certam. Et illum secuti sunt Gregorius 32, Moral., cap. 9, alias 10, ubi dicit, Deum simul spiritualia, atque corporalia condidisse. Et idem significat in c. 18, alias 24, magisque in l. 26, cap. 7, alias 14, ubi de natura rationabilium spirituum credi ait, primam in tempore fuisse conditam, ubi pondero, particulam *in tempore*, loquitur enim aperte de tempore nobis noto et vocat *primam* vel dignitate, vel negative, quia nulla prior creata est, quamvis illa cum aliis in tempore creata sit. Unde in lib. 27, cap. 24, alias 25, exponens verba illa Job 37: *Tu forsitan cum eo fabricatus es cælos*, per cælos intelligit Angelos, cum tamen Job loquatur de tempore primæ creationis. Unde addit Gregorius, etiam Moysen, cum dixit, fecisse Deum cælum et terram in principio, per cælum Angelos intellexisse.

8. *Beda etiam consentit.* — Rupertus excessus in hac sententia. — Consentit Beda, tom. 4, in Examer, dicens, Angelos in principio cum cælo et terra conditos esse, et ideo Moysen de terra dixisse, in principio fuisse inanem et vacuum, quia fructibus et habitatoribus carebat: non dixisse autem id de cælo, quia *mox creatum suis incolis, hoc est, beatissimis Angelorum spiritibus repletum est.* Et tom. 8, lib. Quæstion. in Genes., per modum dialogi interrogante discipulo de ordine rerum factarum in principio, respondet: *In ipso quidem principio conditionis facta sunt cælum, terra, Angeli, aer et aqua.* Et nihilominus, l. Variar., quæst. in 9, dicit in principio ante creationem mundi Angelos esse creatos. Sed intelligendum necessario est, vel quod prius dicantur creati ordine prælationis, non temporis quantitate, ut ipse statim subjicit, vel quod dicantur creati ante creationem mundi, utique consummati et formati, sicut per sex dies formatus est, non enim est sibi contrarius, præsertim quia in discursu ejusdem quæstionis Angelos cum cælo creatos fuisse sæpe insinuat. Allegari etiam pro hac sententia solet Rupertus, lib. 1, in Genes., cap. 11, qui sine dubio docuit, Angelos non fuisse creatos ante mundum et significatos esse putat nomine *lucis*, cum dixit Deus: *Fiat lux et facta est lux.* Sed excedit, quia

significat, non in ipso temporis initio cum cælo et terra fuisse creatos, sed paulo post in primo die ex aere crasso et humido, qualis jam erat, *cum tenebræ erant super faciem abyssi.* Sed in hoc erravit, quia de substantia Angelorum quoad corpora, quæ illis tribuit, non bene sensit, ut infra videbimus. Et nihilominus dicere potuisset, Angelos simul cum cælo et terra, aqua et aere fuisse creatos, etiamsi corpora haberent aera, quia non erat necessarium, ut ex jam creato aere formarentur, sicut corpus hominis ex terra fuit formatum, sed posset simul cum spiritibus Angelicis creari. Denique bene confirmat eandem sententiam Hugo de Sancto Victore 1, l. 1, de Sacram., p. 1, c. 5, et p. 5, per quinque prima capita.

9. *Probatur jam ex Scriptura. — Locus Scripturæ adductus rem non conficit.* — Ex Scriptura solet hæc sententia præcipue probari testimonio Sapientis Ecclesiast. 18: *Qui vivit in æternum, creavit omnia simul.* Propter quod testimonium docuit Augustinus, lib. 4, Genes., ad lit., cap. 33 et 34, Deum in uno momento universas res mundi tam spirituales, quam corporales creasse. Sed quod attinet ad corporalia, non oportet intelligi de omnibus speciebus eorum formaliter et in seipsis, ut ita dicam, quia non omnia mixta simul creata sunt, ut est evidens et in tractatu sequenti dicetur, sed dicuntur omnia corpora creata *simul*, vel quoad illa, quæ per propriam creationem fiunt, ita ut prædicatum determinet subjectum, id est, quia omnia corpora, quæ immediate sunt ex nihilo producta, simul facta sunt: vel virtute dicuntur omnia creata simul, quia simul facti sunt cæli et elementa, in quibus alia virtute et quasi in semine continebantur, et ex illis postea facta sunt. Ut exponit Gregorius 32, Moral., 29, D. Thomas, 1 p., q. 74, a. 2, ad 2. Uterque autem videtur particulam *simul* de duratione intelligere et ita simul spiritualia cum corporali mundo fuisse creata. Et quia res spirituales non fiunt una ex alia, vel ab alia, in illis non habet locum illa expositio, sed intelligenda necessario est de omnibus Angelis, sive genere, sive specie, sive numero distinctis, omnes enim et singuli simul cum mundo corporeo creati sunt. Aliter vero solet exponi, ut dicantur omnia facta simul, non mathematicè, id est, in eodem indivisibili momento, sed humano modo, quia brevi tempore, scilicet, sex diebus, omnia sunt facta. Sed imprimis quando nec necessitas, nec ratio urget, non oportet a proprietate verbi recedere. Deinde ex hoc etiam sequitur,

Angelos non fuisse multo tempore ante mundum corporeum creatum, quod tamen vult prior sententia, et loquitur consequenter: nam superfluum et omnino sine ratione, vel congruentia est, antecessorem brevis temporis fingere. Ac denique in illo sensu Sapiens per particulam *simul* ad sex dies primæ creationis alludit. Unde etiam sentit, Angelorum creationem intra illos dies fuisse factam, etiamsi non cogamur ex vi illorum verborum in primo instanti creationis factum fuisse. Nihilominus tamen, ut ibi notat Jansenius, hic locus non cogit, ut particula *simul* de duratione dicatur, ita ut prius, vel posterius ab illa excludat, quia potest optime significare collectionem, vel communitatem: nam vox Græca illi respondens *σύν* hoc significat et verti posset *pariter*, vel per negationem, quæ exceptionem excludat, scilicet, omnia, nulla redempta, seu pariter omnia. Et in hoc sensu dicitur etiam Psal. 13: *Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt*, et Psal. 48: *Simul insipiens et stultus peribunt*.

10. *Prima probatio.* — Secundo probari solet hæc sententia ex illo Genes. 1: *In principio creavit Deus cælum et terram*. Nam perinde fuit dicere *in principio*, quod *ante omnia*, ergo ante creationem cæli et terræ nihil Deus creavit. Ita inducit testimonium hoc Augustinus 11, de Civit., cap. 6, dicens: *Si litteræ sacræ maximeque veraces ita dicunt, in principio fecisse Deum cælum et terram, ut nihil antea fecisse intelligatur, quia hoc potius in principio fuisse diceretur si quid fecisset ante cætera cuncta, quæ fecit, procul dubio non est factus mundus in tempore, sed cum tempore*, et in virtute infert, nihil antea fuisse factum. Dices, hoc testimonium non cogere, tum quia particula illa *in principio* multas habet expositiones, ut tractatu sequenti videbimus, et una esse potest in principio temporis, utique corporalis et cælestis, quod absolute vere vocatur principium temporis, sive res aliæ et alterius durationis prius creatæ sint, sive non; tum etiam quia illud in principio refertur ad cælum et terram, quæ tunc creata dicuntur, unde licet neget antecessorem aliarum rerum, commode posset de corporalibus intelligi, de quibus Moyses ibi locutus est. Sed licet verum sit, testimonium hoc non facere rem certam, est nihilominus maxime probabile.

11. *Moyses Angelorum creationem non omnino omisit.* — Præsertim quia verisimillimum est, Moysen non omnino prætermisisse rerum spiritualium creationem, sed illam sub cælis

comprehendisse: quia cum in illo libro et sequentibus sæpius Angelorum mentionem facturum esset, oportebat, eos aliquo modo sub creatione mundi comprehendere, ne res in creatæ esse putarentur, de qua re iterum in sequenti tractatu, capite sexto, sermo redibit. Nunc solum addo, quod Moyses implicite dixerat, videri exponi a Davide, Ps. 148, ubi primum cælestia in generali ad laudem Dei invitat, dicens: *Laudate Dominum de cælis, laudate eum in excelsis*. Deinde declarat, quid nomine cælestium comprehendat, dicens: *Laudate Dominum omnes Angeli ejus, laudate Deum omnes virtutes ejus, laudate eum sol et luna, laudate eum omnes stellæ et lumem, laudate eum cæli colorum et aquæ omnes, quæ super cælos sunt, laudent nomen Domini*. Ac tandem subdit: *Quia ipse dixit et facta sunt, ipse mandavit et creata sunt*, alludens profecto ad verba Genesis: *In principio creavit Deus cælum et terram*, quia non aliter creavit, nisi dicendo et imperando, ut per verbum *fiat* in eodem Genesi declaratur. Ergo in his locis simul junctis et inter se collatis satis indicat Scriptura, omnia illa sub nomine cæli et terræ fuisse comprehensa, ac subinde simul fuisse creata, vel (quod perinde est) ante illam creationem non fuisse Angelos creatos.

12. *Tertia probatio.* — *Quid Ferrariensis de citato textu sentiat, quid item Vasquez.* — Tertio probari solet assertio ex Concilio Lateranensi, in capite *Firmiter* de Deo dicente: *Qui sua omnipotenti virtute simul, ab initio temporis, utramque de nihilo condidit creaturam, spiritualem et corporalem, angelicam videlicet, et mundanam, et deinde humanam, etc.*, per quæ verba non solum prædictam veritatem docere, sed etiam dicta Scriptura testimonia in dicto sensu interpretari videtur. Nam cum prius dicat *simul*, et postea addat, *deinde humanam*, indicat plane particulam *simul* excludere successionem, et opponi ad *postea*, seu *deinde*. Addendo vero *in initio temporis* ita intelligendum esse locum Genesis, et in illo initio Angelos fuisse creatos, significat. Propter quod testimonium Ferrariensis, 2 cont. Gent., c. 83, in fine, docet, veritatem hanc nunc pertinere ad fidem, quia jam est ab Ecclesia definita. Vasquez autem, 1. p., dip. 224., c. 3 et 4, docet, non solum definitam non esse, sed neque potuisse definiri ab Ecclesia, quia nec in Scriptura, nec in traditione fundamentum talis definitionis invenitur; Ecclesia autem non definit per novas revelationes, sed per Scripturam sacram, vel traditionem, aut eviden-

tem ex illis deductionem. Imo addit, sententiam hanc nullam ex illo decreto accipisse certitudinem, sed intra ordinem opinionum probabilium, vel probabiliorum permanere. Quia existimat, particulam *simul* in dictis verbis Concilii non excludere successionem, nec dicere durationis simultatem, sed communitatem, collectionem, et paritatem (ut sic dicam) in dependentia a Deo per creationem. Et similiter existimat, Concilium, cum dixit, *in initio temporis*, non fuisse locutum de hoc nostro tempore, seu duratione sive angelica, sive humana, ita ut perinde dictum fuerit, *in initio temporis*, ac dicere, non ab æterno.

13. *Rejicitur Vasquez.* — Ergo vero imprius censeo, posse Ecclesiam hanc veritatem definire, quia licet non sit evidens, in Scriptura contineri, nihilominus est evidens secundum aliquem sensum verbis Scripturæ consentaneum in ea contineri, ut ex dictis circa Scripturæ testimonia manifestum est. Post autem Ecclesia, si oportuerit, quando sensus intentus a Spiritu sancto in aliquo loco Scripturæ dubius est, nos docere, et definire, quis ille sensus fuerit. Ergo etiam in præsentis puncto cum illa particula *simul* dubia sit in priori testimonio, et in posteriori particula *in initio*, potuit Ecclesia certum aperire sensum, vel ex collatione cum aliis Scripturæ locis, vel etiam ex communi sensu Ecclesiæ, quæ a Spiritu sancto paulatim de pluribus rebus edocetur, et quod in uno tempore fuit dubium, postea paulatim clarescit, dum tota Ecclesia in aliquam partem unanimiter paulatim conspirat. Deinde in verbis Concilii intelligo, particulam *simul* durationis simultatem significare, et ducor valde ponderatione supra facta, et comparatione ad subsequentem particulam *deinde*, quæ posterioritatem temporis significat, et illi particula *simul* opponitur. Nec refert, quod Concilium sub particula *deinde* solum humanam naturam addat: nam potuisset quidem etiam alia mixta recensere, quia vero illa non sunt composita ex corpore, et spiritu, sicut homo, ideo illum tantum commemoravit. Et simili modo opinor, cum Concilium dixit *in principio temporis*, de tempore communi, et noto, quo ut communi mensura utimur, fuisse locutum, quia verba accipienda sunt in sensu usitato, et communi, nec est verisimile Concilium de tempore angelico nobis satis ignoto cogitasse.

14. *Refellitur Ferrariensis.* — Et nihilominus judico, non fuisse mentem Concilii hanc sententiam definire de fidè, etiam si secundum

illam tanquam probabiliorem locutum fuerit. Ita sumitur ex D. Thoma, 1. p., q. 61, art. 3, ubi sententiam priorem dicit, suo tempore non fuisse erroneam, cum tamen jam tunc Concilium Lateranense fuisset celebratum. Et licet Ferrariensis supra verbis eludat hoc dictum D. Thomæ, distinguendo inter ea, quæ sunt de fide directe, vel indirecte, frustra laborat: tum quia ut propositio sit erronea, satis est, quod si contraria veritati fidei sive directe, sive indirecte, tum etiam, quia si hæc assertio esset a Concilio in se definita, jam esset directe de fide: utrumque enim in materia de Fide ostendimus. Alii dicunt, D. Thomam non habuisse notitiam illius Concilii. Sed hoc gratis, et divinando dicitur, et incredibile est, quia non solum Innocentius III, sed etiam Gregorius IX, cujus auctoritate Decretales compilatæ sunt, per aliquot annos D. Thomam præcesserunt. Unde incredibile est D. Thomam non habuisse Decretalium notitiam, aut primum earum titulum non legisse, eo vel maxime quod D. Thomas, opusc. 23, Decretalem illam exposuit, et tamen ibi nihil de hac definitione dixit. Atque ita partem hanc secuti sunt Cajetanus, dicto art. 2, et ibidem alii moderni, et Xistus Senensis, libro 5, Biblioth., annot. 5. Et ratio est, quia Concilium, non ex instituto ad id definiendum, sed obiter, et quasi aliud agens id dixit. Non enim in eo capite intendebat Concilium, nova dogmata definire, sed antiqua profiteri, et ita illud explicuit D. Thomas, in dicto opusc. 23, et ita etiam est communi sensu Ecclesiæ receptum.

15. *Contra propositam sententiam opinari, temerarium.* — Addo vero, ex illis verbis Concilii non parum auctoritatis accessisse huic sententiæ, atque adeo non carere temeritate contra illam nunc sentire. Ita censent Valentius, tom. 1, quæst. 12, punct. 2, in fine, et Bannez, dicto art. 3, dicens, esse communem sententiam modernorum theologorum. Ita ergo de hac assertione judicandum est, sicut de assertionem, quod Angeli sint incorporei, omnes censent. Nam licet illud idem Concilium tractando doctrinam fidei, vocet Angelos incorporeos et spirituales, quia non ex instituto, sed obiter id dicit, non censetur illam veritatem definivisse, quamvis ita illam approbaverit, ut infra videbimus. Unde cum in illa controversia utrumque Vasquez concedat, disp. 168, cap. 3, non video, cur dicat in præsentis, si dicta verbi Concilii de simultate et initio nostri temporis intelligantur, necessario sequi, ut non de fide definirit: et cum etiam fateatur